

INTERNET TARMOG'IDAN FOYDALANIB GIYOHVANDLIK VOSITALARINI QONUNGA XILOF RAVISHDA O'TKAZISH JINOYATI DOIRASIDA O'TKAZILADIGAN TEZKOR- QIDIRUV TADBIRLARI, ULARNI O'TKAZISH ASOSLARI VA RASMIYLASHTIRISH TARTIBI

Fayzullayev Dilshod Odilbekovich
Shixnazarov Quvonchbek Shixnazar o'g'li
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20269963>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 14-may 2026 yil
Ma'qullandi: 16-may 2026 yil
Nashr qilindi: 18-may 2026 yil

KEY WORDS

tezkor-qidiruv faoliyati, giyohvand
moddalar, kontaktsiz sotish,
Internet tarmog'i, hujjatlashtirish.

ABSTRACT

Maqolada giyohvandlik vositalarini kontaktsiz usulda noqonuniy sotish bo'yicha jinoiy faoliyatni hujjatlashtirishning asosiy yo'nalishlari ko'rib chiqilgan. Ma'lumki, ushbu jinoyatlar aniqlash va isbotlash sohasida eng murakkab hisoblanadi, bu ularning o'ziga xosligi bilan bog'liq - ular noaniqlik sharoitida, har ikki tomonning roziligi bilan sodir etiladi.

Muallif giyohvand moddalarni noqonuniy sotish va sotib olishning kontaktsiz usulini hujjatlashtirishning har bir bosqichiga ma'lum maqsadlar xos bo'lib, tezkor-qidiruv tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish taktikasi ularga bog'liq degan xulosaga kelgan. Bundan tashqari, maqolada o'rganilayotgan sohada mavjud muammolar aniqlanib, ularni hal etish yo'llari keltirilgan.

Shuningdek, tezkor-qidiruv faoliyatini tashkil etish va uning taktikasini tartibga soluvchi idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarga, shuningdek, jinoyat qonunchiligiga mobil aloqa operatorlarining tegishli ro'yxatdan o'tmasdan sim-kartalarni sotganlik uchun javobgarligini kuchaytirgan holda qo'shimchalar kiritish taklif etilmoqda.

Maqola yakunida muallif giyohvand moddalarni noqonuniy ravishda kontaktsiz usulda sotish bilan shug'ullanuvchi shaxslar asta-sekin elektron hamyonlardan foydalanishdan voz kechib, kriptovalyutalarda hisob-kitob qilishga o'tayotganini, bu esa tezkor-qidiruv tadbirlarini o'tkazishning boshqacha uslubi va taktikasini talab qilishini ta'kidlaydi.

Ko'rib chiqilayotgan mavzuning dolzarbligi shundaki, aholini giyohvand moddalar bilan zaharlash masalalari davlatning milliy xavfsizligiga tahdid soluvchi deyarli global ofatga aylanib bormoqda. 2025-yilda 15 412 ta narkojinoyat, shuningdek, narkotiklar bilan bog'liq 1956

ta ma'muriy huquqbuzarlik qayd etildi. Bu haqda 30-yanvar kuni Toshkentda o'tkazilgan matbuot anjumanida Narkotiklar va o'qotar qurollarni nazorat qilish agentligi direktori o'rinbosari Shavket Qayumov ma'lum qildi. Uning ta'kidlashicha, 2025-yilda tezkor tadbirlar natijasida jami 3 tonna 413 kg narkotik, psixotrop va kuchli ta'sir qiluvchi moddalarning noqonuniy muomalasiga chek qo'yilib, iste'molga chiqib ketishining oldi olingan. Giyohvandlik vositalarining eng ko'pini gashish (48 foiz) va opiy (27 foiz) tashkil qilgan. Shuningdek, 14 ta yashirin narkolaboratoriya aniqlanib, ularda saqlangan 75 kg giyohvandlik vositalari va kuchli ta'sir qiluvchi moddalar musodara qilingan. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Narkotiklar va O'qotar qurollarni nazorat qilish agentligi direktori o'rinbosari Shavket Qayumov. "Narkojinoyatlarning eng ko'pini giyohvandlik vositalarini o'zi iste'mol qilish uchun saqlash (41 foiz), qonunga xilof ravishda muomalaga kiritish (36 foiz) va taqiqlangan ekinlarni yetishtirish (13 foiz) holatlari tashkil etgan. Jinoyatlarning 53 foizi Toshkent shahri, Farg'ona va Toshkent viloyatlari hissasiga to'g'ri keladi", deya ta'kidlab o'tdi.

Shuni ko'zda tutishimiz joizki, so'nggi o'n yilliklar davomida aholini giyohvand moddalar bilan zaharlash masalalari davlatning milliy xavfsizligiga tahdid soluvchi deyarli global ofatga aylanib bormoqda. Jinoyatchilikning (jinoyat turlari bo'yicha) tahlili shuni ko'rsatadiki, 2015-2017 yillar davomida giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglari, kuchli ta'sir qiluvchi moddalarning noqonuniy aylanishi bilan bog'liq jinoyatlar an'anaviy ravishda umumiy miqdorning 10,1 foizini tashkil etadi.

BMT ma'lumotlariga ko'ra, 12-15 yoshdagi bolalarning 25 foizdan ortig'i giyohvand (psixologik faol yoki sintetik) moddalarni tatib ko'rgan yoki iste'mol qilish tajribasiga ega. Ba'zi mamlakatlarda o'g'il bolalarning 56 foizi va qizlarning 20 foizi giyohvandlik vositalari yoki toksikomaniya moddalarini hech bo'lmaganda bir marta tatib ko'rgan, shuningdek, o'g'il bolalarning 45 foizi va qizlarning 18 foizi ularni iste'mol qilishda davom etmoqda.

Manbalarga ko'ra, respublikamizda «Tropikamid», «Pregabalin» («Lirika», «Regapen» va «Lipre»), «Zaleplon» («Selofen») kabi kuchli ta'sir qiluvchi preparatlar va tarkibida giyohvandlik vositasi bo'lgan «Tramadol» dori vositalari savdosi va iste'moli tarqalgani qayd etilgan edi.

Qayd etish kerakki, bugun onlayn savdo rivojlangan holda, iqtisodiy faollik yangi bosqichga chiqib, raqamli bozorning kengayishiga kuchli turtki bermoqda. Shuning uchun ham aksariyat savdo-sotiq internet orqali amalga oshirilmoqda.

Shu nuqtayi nazardan, ko'cha-ko'yda, ta'lim muassasalari va dorixonalarda giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar va prekursorlarning noqonuniy savdo-sotig'i ham internet, shu jumladan, ijtimoiy tarmoqlarga ko'chdi. To'g'rirog'i, onlayn platformalar bu boradagi noqonuniy savdo uchun qulay axborot maydoniga aylanib bormoqda. Amaldagi qator qonun hujjatlariga ko'ra, mamlakatimizda psixotrop moddalar va prekursorlarni targ'ib qilish taqiqlangan. Shunday bo'lsa-da, bugungi kunda internet tarmog'ida bunday ma'lumotlarga deyarli har kuni duch kelamiz. Eng achinarlisi, monitoring jarayoni ushbu turdagi taqiqlangan axborotlarni tarqatish yildan-yilga ko'payib borayotganini ko'rsatmoqda.

2023-yili Telegram messenjeri va ijtimoiy tarmoqlarda narkotiklar, psixotrop moddalar va prekursorlar reklamasi/tarqatish bilan bog'liq holatlar 200 dan oshmagan bo'lsa-da, 2024-yil yakunlariga kelib bu ko'rsatkich 18 393 tani tashkil etgan.

Jamoatchilik ham ushbu muammoga befarq emas. Misol uchun, AOKA va huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan hamkorlikda Telegram messenjerida ochilgan @stopnarko_botga foydalanuvchilardan 2024-yil mobaynida 2 484 ta fotoli, 128 ta videoli, 54 ta faylli, 4 ta audioli, 829 ta linkli, 17 ta ovozli, 13 ta GIFli xabarnomalar kelib tushgan.

O'z navbatida, ichki ishlar organlari bu borada aniqlangan holatlarni qonun doirasida ko'rib chiqib, ma'muriy va jinoiy javobgarlikka tortish, AOKA esa ijtimoiy tarmoqlar ma'muriyatlari bilan hamkorlikda onlayn platformalar va sahifalar orqali noqonuniy kontentning tarqatilishini cheklash choralari ko'rmoqda. Giyohvandlik vositalarini tekshirish xaridini tashkil etish va o'tkazish taktikasi hamda uning natijadorligi bir qator omillarga bog'liq bo'lib, jinoyatchilar tomonidan giyohvandlik vositalarini kontaktsiz usulda sotish amaliyotining keng tarqalganligi shular jumlasidandir.

Mazkur usulni qo'llagan holda giyohvandlik vositalarining, birinchi navbatda, sintetik giyohvandlik vositalarining zamonaviy noqonuniy muomalasi asosida jinoyatchilarning giyohvandlik vositalarini tashkil etish va sotish uchun Internet tarmog'i va axborot-telekommunikatsiya aloqa vositalaridan foydalanishi yotadi.

Giyohvandlik vositalarini noqonuniy tarqatish bilan bog'liq g'ayriqonuniy faoliyatda Internet imkoniyatlaridan foydalanib, uning tashkilotchilari bugungi kunda nafaqat giyohvandlik vositalari sotuvchisi va iste'molchisining bevosita aloqasidan, balki uyushgan guruhning barcha ishtirokchilarining haqiqiy uchrashuvlaridan ham qochmoqdalar.

Ushbu omil, bir tomondan, xaridorga giyohvand moddalarni sotib olish tartibini imkon qadar soddalashtirish, boshqa tomondan esa giyohvand moddalar sotuvchisining xavfsizlik darajasini oshirish imkonini berdi. Giyohvand moddalarni tarqatishning bu usuli kontaktsiz deb nom oldi.

Nazorat xaridi orqali giyohvandlik vositalarini sotishning kontaktsiz usulini hujjatlashtirishda ushbu tadbirni o'tkazishning umumiy qoidalariga rioya qilinadi. Uni o'tkazishning o'ziga xos xususiyati shundaki, sotib olinadigan giyohvandlik vositalari uchun to'lovni amalga oshirishda naqd pulsiz hisob-kitoblar tizimidan foydalaniladi, xaridor va sotuvchi o'rtasida bevosita aloqa bo'lmaydi.

Narkotiklarni sotishning kontaktsiz usulini hujjatlashtirish uchun tekshirish xaridini o'tkazishda dastlabki bosqichda faqat giyohvandlik vositasining mavjudligi va uni sotish faktini tasdiqlash mumkin, ammo bunday usul bilan amalga oshiriladigan giyohvandlik vositalarini sotishni tashkil etishga aloqador shaxslar doirasini aniqlash imkoni bo'lmaydi. Shuning uchun ushbu bosqichda giyohvand moddalarni sotishga aloqador shaxslarni, ular tomonidan qo'llanilgan texnik vositalarni (birinchi navbatda telekommunikatsiya vositalarini), uyushgan guruh a'zolarining manzillarini aniqlashga qaratilgan tezkor-qidiruv tadbirlari majmuini o'tkazish zarur.

Giyohvandlik vositalarini kontaktsiz sotuvchi shaxslarni aniqlash maqsadida Internet monitoringi tadbirlari o'tkazilmoqda. Turli qidiruv dasturlari (masalan, Yandex, Rambler, Google va h.k.) orqali so'rov yuborish orqali Internetda giyohvandlik vositalarini taklif qiluvchi shaxslarning saytlari va aloqa ma'lumotlari (kod nomlari, mobil telefon raqamlari) aniqlanadi. Keyinchalik, giyohvand moddalarni sotuvchilarning identifikatsiya ma'lumotlarini, ular tomonidan foydalaniladigan texnik vositalarni, shu jumladan giyohvand moddalarni sotish va sotib olish uchun yaratilgan saytlar va forumlarni aniqlashga qaratilgan tezkor-qidiruv

tadbirlarini o'tkazishni davom ettirish uchun tarmoq resursida ko'rsatilgan shaxs bilan aloqa o'rnatiladi.

Keyinchalik jinoiy harakatlarni hujjatlashtirish maqsadida giyohvandlik vositalarini sotib olish uchun pul mablag'lari o'tkazilishi kerak bo'lgan elektron hisobvaraqa (elektron hamyon) to'g'risidagi ma'lumotlarni olish va o'rganish bo'yicha tadbirlar o'tkaziladi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, jinoiyatchilar ko'pincha hisobvaraqa hamyon)

"Kivi-Bank" (shuningdek, WebMoney, "Yandeks. Dengi," E-port va boshqalar)dan, bu yerda ro'yxatdan o'tish faqat mobil telefon raqamini ko'rsatish orqali amalga oshiriladi. Bunda uyali aloqa operatorlarining insofsiz vakillari tomonidan sim-kartalarni tegishli ro'yxatdan o'tkazmasdan sotish holatlarini hisobga olish zarur.

So'nggi paytlarda sotuvchining o'zi va (yoki) qarindoshi tomonidan sotib olingan "kulrang" sim-kartalardan emas, balki turli saytlarda, masalan, 1 soatga ijaraga beriladigan "bir kunlik" abonent raqamlaridan keng foydalanila boshlandi. Ushbu variant hamyon ro'yxatdan o'tkazilgan abonent raqamini nazorat qilishni butunlay istisno qiladi.

Shu sababli, elektron hamyondan amalda ro'yxatdan o'tmasdan foydalanib, giyohvand moddalar sotuvchilari o'z shaxsi haqidagi ma'lumotlarni yashirishga, shuningdek, ko'rsatilgan hisobvaraqlarga anonim ravishda pul o'tkazmalarini amalga oshirishga muvaffaq bo'ladilar. pul mablag'lari. Bu holat giyohvand moddalarni sotishga aloqador shaxslarni aniqlash va javobgarlikka tortish jarayonini ancha murakkablashtiradi.

Keyinchalik, pul mablag'larini o'tkazish to'g'risidagi ma'lumotlarni o'rganish, keyinchalik egasini identifikatsiya qilish maqsadida "Kivi-Bank"ga so'rov yuborishdan iborat bo'lgan ma'lumotlarni aniqlash zarur. "Ki-vi-Bank"dan kelib tushgan ma'lumotlar batafsil tahlil qilingandan so'ng, quyidagi tadbirlar rejalashtiriladi va amalga oshiriladi.

Jinoiyatchilar tomonidan foydalaniladigan mobil telefonlarning aniqlangan raqamlari yordamida quyidagilarga qaratilgan tezkor-qidiruv tadbirlari amalga oshiriladi: so'zlashuvlar, xabarlarini nazorat qilish va yozib olish; IMEI-telefonlarni o'rnatish, ularning faolligini aniqlash; telefon so'zlashuvlarini eshitish; giyohvandlik vositalari uchun pul mablag'lari o'tkaziladigan bank kartalari raqamlarini aniqlash. Ushbu bosqichda giyohvand moddalarni sotishga aloqador shaxslarni aniqlash va ularning jinoiy faoliyatini hujjatlashtirish bo'yicha ishlar samaradorligini oshirish uchun ishlab chiqishni olib borayotgan tezkor xodim tezkor-qidiruv tadbirlarini rejalashtirish va o'tkazish bo'yicha maxsus texnik tadbirlar bo'linmalari bilan yaqin hamkorlik o'rnatishi zarur.

Keyinchalik, giyohvand moddalar sotuvchilarning jinoiy faoliyatini hujjatlashtirish jarayonida bank kartalari, hisob raqamlari, ularning egalari aniqlanadi va giyohvand moddalar uchun to'lov sifatida kelib tushadigan pul mablag'lari harakati kuzatiladi.

Hujjatlashtirishning keyingi yo'nalishi jinoiy guruhning soni va tarkibi, aniqlangan ishtirokchilari to'g'risida ilgari olingan ma'lumotlarni tahlil qilishdan iborat. Ayblanuvchilar aniqlanib, jinoiy faoliyat hujjatlashtirilgandan so'ng, tekshiruv xaridini o'tkazish rejalashtirilgan.

Giyohvand moddalarni kontaktsiz sotish usuli orqali tekshiruv xaridini amalga oshirishda bir qator talablarga rioya qilish zarur:

telekommunikatsiya tarmoqlarida (saytlarda, forumlarda) giyohvandlik vositasining nomi va narxi ko'rsatilgan aniq takliflar aniqlangandan so'ng, xaridorning (tezkor xodimning) harakatlarini tekshirish xaridini amalga oshirish jarayonida hujjatlashtirishni xaridor

tomonidan sotuvchiga taklif etilayotgan giyohvandlik vositasini sotib olishga rozilik to'g'risida xabar yuborilgan paytdan boshlash zarur (elektron tashuvchida skrinshot yordamida qayd etish);

sotuvchidan ijobiy javob olinganda, to'lov terminali orqali pul mablag'lari o'tkazilganligi fakti qayd etiladi, albatta ushbu terminal joylashgan joy ko'rsatilgan pul kiritilganligi to'g'risidagi kvitansiya olinadi va ilova qilinadi;

sotuvchidan ma'lum bir joyda (qo'yilmada) giyohvandlik vositasi mavjudligi to'g'risida xabar olingandan so'ng, giyohvandlik vositasi topilganligi fakti va aniq manzil (qo'yilma) tekshiruv xaridini o'tkazish dalolatnomasida batafsil qayd etiladi;

– tadbir davomida xaridor va sotuvchi o'rtasidagi barcha yozishmalar majburiy tartibda elektron aloqa vositasida (kompyuter, smartfon, noutbuk) saqlanadi;

– xaridor va sotuvchi o'rtasidagi aloqa amalga oshirilgan kompyuterning xavfsizligi ta'minlanadi (keyinchalik jinoyat ishini tergov qilish doirasida isbotlash jarayonida foydalanish uchun).

Keyinchalik tekshirish xaridini muvaffaqiyatli o'tkazish uchun maxsus texnik tadbirlar bo'linmalari, tezkor-qidiruv bo'linmalari kuchlaridan kompleks foydalanish va uni sotiladigan giyohvandlik vositalari uchun to'lov sifatida tushadigan moliyaviy mablag'lar harakatini kuzatish bilan bir vaqtda o'tkazish zarur.

Kuzatuv o'tkazish davomida giyohvandlik vositalarini sotish faktini hujjatlashtirish bilan bog'liq barcha harakatlar xronologik tartibda qayd etiladi. Giyohvand moddalar sotuvchilarning noqonuniy faoliyatini qayd etish uchun maxsus texnik vositalar qo'llaniladi.

So'ngra tergovchi tomonidan tezkor-qidiruv faoliyati materiallari bo'yicha jinoyat ishini qo'zg'atish masalasi hal etiladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, giyohvand moddalarni kontaktsiz usulda sotish faktlari bo'yicha qo'zg'atilgan jinoyat ishlari ma'lum o'ziga xos xususiyatlarga ega. Jinoiy faoliyat dalillarini olish uchun quyidagilarga qaratilgan tergov harakatlari o'tkazilishi lozim:

olib qo'yishlar, tintuvlar davomida ushlab turilgan shaxslardan barcha telekommunikatsiya qurilmalarini (mobil telefonlar, smartfonlar, planshetlar, noutbuklar, statsionar kompyuterlar, sim-kartalar, flesh-kartalar, qattiq disklar va boshqa axborot tashuvchilar), shuningdek, Internet xizmatlarini ko'rsatish shartnomalarini, parollarni, mobil telefonlarning pin-kodlarini, mobil aloqa va Internet xizmatlari uchun to'lov kvitansiyalarini topish va olib qo'yish;

ushlab turilgan shaxslardan bank kartalarini, bank hisobvaraqlari ochilganligi to'g'risidagi hujjatlarni olib qo'yish va olib qo'yish;

bank muassasalarida bank kartalari hisobvaraqlari bo'yicha pul mablag'lari harakati to'g'risidagi ma'lumotlarni o'z ichiga olgan hujjatlarni olib qo'yish;

tezkor-qidiruv tadbirlarini amalga oshirgan tezkor bo'linmalar xodimlaridan giyohvand moddalar sotuvchilari bilan yozishmalar va aloqalarni amalga oshirgan telefonlar, kompyuterlarni olib qo'yish (amalda tezkor xodimlar tomonidan tezkor-qidiruv tadbirlari davomida foydalanilgan barcha texnik vositalardan yozishmalarning skrinshotlari olinadi, ular elektron tashuvchiga yoziladi va qonunda belgilangan tartibda tergovchiga beriladi);

keyinchalik giyohvandlik vositalarining qadoqlarida aniqlangan namunalarni ("xatcho'plar") bo'yicha qiyosiy ekspertiza o'tkazish uchun ushlanganlardan biologik namunalarni topish va olib qo'yish; ushlab turilganlar tomonidan foydalanilgan abonent

raqamlarining kiruvchi va chiquvchi ulanishlari to'g'risidagi ma'lumotlarni mobil aloqa operatorlaridan olish va ko'zdan kechirish.

Ta'kidlash joizki, shaxsni yuqorida ko'rsatilgan vositalar va tarmoqlardan foydalangan holda giyohvandlik vositalari, psixotrop moddalar yoki ularning analoglarini o'tkazishda aybdor deb topish uchun shaxs ushbu jinoyatning ob'ektiv tomonini tashkil etuvchi harakatlarni vositalar va tarmoqlardan foydalangan holda bajarganligi aniqlanishi lozim. Giyohvandlik vositasini sotish bilan bog'liq muzokaralarda telefon aloqasidan foydalanishning o'zi kvalifikatsiya belgisi sifatida tan olinmaydi.

Yaxshi rejalashtirilgan va oldindan tayyorlangan tezkor-qidiruv tadbirida tekshirish xaridi natijalari giyohvandlik vositalarini sotish fakti bo'yicha jinoiy ish qo'zg'atish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Zamonaviy sharoitlarda giyohvandlik vositalarini tekshirish xaridini tezkor ishlab chiqishni amalga oshirish jarayonida, shaxsning giyohvandlik vositalarini sotishga aloqadorligidan dalolat beruvchi aniq va ob'ektiv ma'lumotlar olingandan so'ng amalga oshirish zarur.

Tadqiqotni sarhisob qilib, quyidagi xulosalarga kelish mumkin. Tezkor-qidiruv faoliyatini tashkil etish va uning taktikasini tartibga soluvchi idoraviy normativ-huquqiy hujjatlarga o'zgartishlar kiritish, giyohvand moddalarni o'tkazish uchun qasd va tayyorgarlik borligidan dalolat beruvchi obyektiv va aniq ma'lumotlar mavjud bo'lmaganda, tezkor ma'lumotlarni tekshirish maqsadida tekshiruv xaridini o'tkazishni cheklash zarur deb hisoblaymiz.

Tegishli ro'yxatdan o'tmasdan sim-kartalarni sotganlik uchun mobil aloqa operatorlarining javobgarligini kuchaytirish zarur, chunki ushbu sohadagi amaldagi qonunchilikka rioya qilinmayapti. Eslatib o'tamiz, 2018-yil 1-iyundan boshlab pasport ma'lumotlarisiz sim-kartalardan foydalanishni taqiqlash to'g'risidagi qonun kuchga kirgan, biroq ushbu sim-kartalardan jinoyatchilar hamon faol foydalanmoqda. O'zgartirishlardan ko'zlangan maqsad elektron hamyonlardan keyinchalik foydalanish va elektron pul mablag'larini anonim o'tkazish uchun uyali aloqa tarmog'i abonentlarini anonim ro'yxatdan o'tkazishni istisno qilishdan iborat. Shuningdek, foydalanuvchining shaxsiy ma'lumotlarini tasdiqlamasdan, abonent raqamlarini ma'lum muddatga ijaraga berish xizmatlarini taklif qiluvchi saytlarni bloklash masalasiga ham e'tibor qaratish lozim.

Axborot texnologiyalaridan foydalanib sodir etilgan giyohvandlik va psixotrop moddalar sotish jinoyatini o'z vaqtida aniqlash va fosh etishda, shuningdek bunday turdagi jinoyatlarning oldini olish bo'yicha zarur qarorlar qabul qilishda faoliyatning huquqiy asosini ta'minlab beruvchi kiberjinoyatchilikka qarshi kurashish bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar loyihalarini ishlab chiqish zarur. Internet olamida qidiruv tizimlar tomonidan indeksatsiya qilinmaydigan, "Tor" yoki "soyadagi internet" ("Darknet") deb nomlanuvchi anonim tarmoq tez rivojlanib bormoqda. "Tor" ma'lumotlarni shifrlangan ko'rinishda uzatuvchi virtual tunnellar tarmog'i bo'lib, nazorat qilishdan himoyalangan tarzda tarmoqli ulanish imkoniyatini beradi. Shu o'rinda ma'lumot uchun ta'kidlash joizki, "Tor" tizimi 2001-yilda AQSH harbiy dengiz kuchlarining tadqiqot laboratoriyasi va Istiqbolli mudofaa ilmiy-tadqiqotlar agentligi bilan hamkorlikda federal buyurtma asosida yaratilib, maxfiy bo'lgan. Bir necha yillardan so'ng loyihadan maxfiylik grifi yechilib, tizimning kodi oshkor etilgan. Keyinchalik "Electronic Frontier Foundation" nodavlat notijorat tashkiloti loyihani qo'llab-quvvatlab, uning kengayishiga katta hissa qo'shgan.

Shuningdek giyohvand moddalarning zamonaviy tasnifi quyidagicha tasniflanadi:

1.Opiy va uning moddalari: morfin, heroin, kodein, omnopon, promedol, pantopon, medaton; 2.Xindiston yoki amerikalik konoplya: marixuana, gashish, bang, anasha, xurus, gunya, cheres, kafur; 3.Kokain: krek, estezi. 4.Gallyusinogenlar: LSD, miskalin, psilotsebin, psixolotsin; 5.Psioxostimulyatorlar: kofein, fenamin, pervitin, sidnokarb, sendetrin 6.Sedativ moddalar: seduksen, elenium, tazepam, relanium; 7.Barbituratlar: barbamil, nembotal, lyuminal, bromoral, nokseron; 8.Alkogol: arok, pivo, vino, konyak, viski, djin, samagon, braga; 9.Tamaki; 10.Korrektorlar: parkopan, siklodol, nakom; 11.Maishiy kimyoning vositalari: laklar, kleylar Insoniyat tarrahiyotning yangi-yangi cho'qqilarini zabt etmoqda. Biroq jahonda xalqlar, millatlar kelajagiga tahdid tug'diruvchi bir qancha omillar hamon saqlanib kolmoqda. Ana shunday xatarlardan biri giyohvandlik balosidir. Global muammoga aylangan ushbu illatga qarshi kurashishda davlatlararo hamkorlik muhim ahamiyat BMTga a'zo davlatlarning aksariyatining giyohvandlik vositalariga qarshi kurashish strategiyalarida o'zaro uyg'unlik mavjud. O'zbekiston ham mazkur yo'nalishdagi BMTning tamoyillarni to'liq qo'llab-quvvatlaydi. Mamlakat BMTning ushbu sohadagi uchta asosiy konvensiyalariga qo'shilgan:

1961-yildagi Yagona konvensiya, 1971-yildagi Psixotrop moddalar to'g'risidagi konvensiya, 1988-yildagi Narkotik vositalar va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga qarshi kurashish to'g'risidagi konvensiya. Bu borada O'zbekiston xalqaro tashabbuslardagi ishtirokini faollashtirib, sohada muammoga ancha ilgariroq duch kelgan davlatlarning tajribasidan foydalanib kelmoqda. Shuningdek, MDH doirasidagi davlatlar bilan ham giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanmasiga qarshi kurash bo'yicha hamkorlik yaxshi yo'lga qo'yilgan. Hozirgi vaqtda a'zo davlatlarning barchasi giyohvandlik moddalar iste'molini kamaytirishga asosiy e'tiborni qatargan, shu bilan birga, narkotik moddalarga mukkasidan ketgan shaxslarni davolash va reabilitatsiya qilishga qaratilayotgan chora-tadbirlarni amalga oshirib kelmoqda. Bundan tashqari, yana bir xalqaro hujjat, "Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya"ning 33-moddasida bolalarni giyohvandlik va giyohvandlikdan himoya qilish zarurligi ta'kidlangan.Xuddi shunday holat Yoshlar uchun Butunjahon Harakat Dasturining 2-bandlarida ham o'z aksini topgan bo'lib, unda yoshlar tashkilotlari va yoshlarni giyohvand moddalarga bo'lgan talabni cheklashga qaratilgan tadbirlarga jalb etish takliflari ilgari surilgan. Giyohvandlik va giyohvand moddalarning noqonuniy aylanishining oldini olish nima ekanligini ko'rib chiqaylik?

Kompleks yondashuvga asoslangan faol profilaktika va reabilitatsiya konsepsiyasi mualliflari antinarkotik profilaktikani muayyan mazmun, bosqichma-bosqich rivojlanish va aniq yakuniy natijaga ega bo'lgan, yagona davlat dasturi doirasida tashkil etiladigan, davlat va jamoat tuzilmalari tomonidan amalga oshiriladigan chora-tadbirlar tizimi sifatida talqin qilinadi.

Profilaktikani aynan bunday faoliyat tizimi sifatida tushunish, giyohvand moddalarni iste'mol qilish va ularning noqonuniy aylanishining oldini olishga qaratilgan umumdavlat profilaktika tizimi doirasida ta'lim muhitida olib boriladigan profilaktika faoliyatini alohida kichik tizim sifatida ajratib ko'rsatish imkonini beradi. Mazkur kichik tizim esa o'ziga xos maqsad va vazifalarga ega bo'lib, u umumiy strategiyaning tarkibiy qismi sifatida xizmat qiladi.Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarni suiiste'mol qilishning oldini olish bu ushbu moddalarning tarqalishi, ularni qo'llashga olib keluvchi sabab va shart-sharoitlarni barvaqt aniqlash, ularni bartaraf etish va insonlarni, ayniqsa, yoshlarni giyohvandlikka moyillikdan himoya qilishga qaratilgan tizimli choratadbirlar majmuasidir.

Bunday profilaktika:

ijtimoiy (oila, mahalla, ommaviy axborot vositalari orqali ta'sir o'tkazish);
ma'rifiy (maktab va oliygohlarda ta'lim-tarbiya ishlari orqali tushuntirish);

Keng ma'noda profilaktika - bu jinoyatlarning sodir etilishining oldini olish, jamiyat a'zolarini huquqqa zid, jazoga tortiladigan qilmishlarni sodir etishdan saqlashdir. Bu ma'noda profilaktikaga huquqni muhofaza qiluvchi organlarning faoliyati ham kiradi. Tor ma'noda profilaktika - bu jinoyatlarni keltirib chiqaradigan sabab va shart-sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish, shuningdek, o'zining jamiyatga qarshi yo'nalgan xulq-atvori bilan kelgusida huquqbuzarlik sodir etishi mumkin bo'lgan shaxslarni aniqlab, ular bilan maqsadli profilaktik ishlar olib borish faoliyatini anglatadi.

Xulosa. Maqolada giyohvand moddalarni kontaktsiz vositalar orqali noqonuniy sotish bo'yicha jinoyatni hujjatlashtirishning asosiy yo'nalishlari tavsiflangan, tezkor tergov harakatlarini o'tkazish bo'yicha tavsiyalar berilgan. Ma'lumki, bu jinoyatlarni aniqlash va isbotlash eng qiyin, bu ularning o'ziga xosligi bilan bog'liq - ular noaniqlik sharoitida, har ikki tomonning roziligi bilan sodir etiladi.

Elektron pul mablag'larini o'tkazish faqat moliya tashkiloti tomonidan mobil operatoridan ma'lumotlarni so'rab olish yo'li bilan pul jo'natuvchi shaxsni dastlabki identifikatsiyalashdan so'ng amalga oshirilishi kerak. Ko'rsatilgan harakatlar bankda ham, aloqa operatorida ham mavjud bo'lgan jismoniy shaxs to'g'risidagi ma'lumotlarni (F.I.O., pasport seriyasi va raqami, telefon raqami) tasdiqlash imkonini beradi. Bunday o'zaro hamkorlik uchun abonent to'g'risidagi ma'lumotlarni tekshirish axborot tizimini yaratish zarur bo'ladi.

Ushbu chora-tadbirlar giyohvandlik vositalari aylanmasiga jalb qilingan moliyaviy mablag'lar harakatini samarali nazorat qilish, giyohvandlik vositalarini sotib oluvchidan vositachilarga pul o'tkazmalarini kuzatish, jinoyat guruhlari a'zolari tomonidan pullarni vaqtincha saqlash uchun foydalaniladigan bank hisob raqamlari rekvizitlarini aniqlash, giyohvandlik vositalaridan olingan pul mablag'larining butun zanjirini aniqlash imkonini beradi.

Maqolani yakunlar ekanmiz, shuni ta'kidlash joizki, hozirgi kunda hududga qarab giyohvand moddalarni sotish bilan shug'ullanuvchi shaxslar asta-sekin elektron hamyonlardan foydalanishdan voz kechib, kriptovalyuta bilan hisob-kitob qilishga o'tmoqdalar, bu esa to'lovni amalga oshirishning boshqa usuli va taktikasini talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. "Giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurash to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni. – 1999-yil 19-avgust.
3. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2024.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 5-iyuldagi PF-5099-son Farmoni – "Narkotik moddalarning noqonuniy aylanishiga qarshi kurash tizimini takomillashtirish choratadbirlari to'g'risida".
5. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 28-dekabrda 1067-son qarori – "Giyohvandlik vositalari bilan bog'liq jinoyatchilikning oldini olish va nazoratni kuchaytirish to'g'risida".
6. BMTning 1988-yil 20-dekabrda "Narkotik vositalar va psixotrop moddalar noqonuniy aylanishiga qarshi kurash to'g'risida"gi Konvensiyasi.

7. BMTning 1961-yilgi “Narkotik moddalar to‘g‘risida yagona konvensiyasi” va unga 1972-yilgi tuzatishlar.

8. Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlarga qarshi kurashning milliy va xorijiy tajribasi: bugungi holati va qonunchilikni takomillashtirish istiqbollari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. – T.: O‘zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2017.

